

Кропивко Максим. Класифікація сімейних форм господарювання в аграрному секторі економіки України. *Економічний дискурс*. 2019. Випуск 2. С. 76-83.
DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2019-2-7>

УДК 631.1.017.3
JEL Classification Q28

Кропивко Максим

д.е.н., с.н.с., заступник академіка-секретаря Відділення аграрної економіки і продовольства
Національна академія аграрних наук України
м. Київ, Україна
E-mail: krop2002@ukr.net

КЛАСИФІКАЦІЯ СІМЕЙНИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація

Вступ. Практично в усіх країнах світу сімейні форми господарювання, що провадять діяльність в аграрній сфері є невід'ємною складовою сільськогосподарського виробництва на всіх етапах його становлення та розвитку. Україна – не виняток. Так, сімейні форми господарювання за роки колективізації і функціонування колгоспно-радгоспного ладу був представлений особистими підсобними господарствами населення.

Розвитку цих форм господарювання присвячено дослідження багатьох провідних вітчизняних вчених-аграрників. Проте і дотепер залишаються питання, які недостатньо вивчені, чимало з них дискусійні. Зокрема, в теоретичному і методологічному аспектах заслуговують на увагу подальші дослідження сутнісної характеристики сімейних форм господарювання з точки зору розвитку малих форм товарного виробництва, співвідношення в них бізнесу і підприємництва, ідентифікації понять та визначення критеріїв типізації суб'єктів аграрної господарської структури, оцінки економічного потенціалу за власністю і розмірами, формування земельних і власницько-господарських відносин тощо.

Методи. Методологічною і теоретичною основою статті є законодавство зарубіжних країн, праці вітчизняних і закордонних вчених, а також результати власних досліджень. У статті використано діалектичний метод пізнання та системний підхід, а також прийоми абстрактно-логічного методу, а саме: аналіз і синтез, індукція та дедукція, аналогія і співставлення.

Результати. На основі систематизації положень теорії соціальної психології й управління, з використанням секторального підходу для виділення певних складових із цілісної системи, розглянуто взаємозв'язок діяльності сімейних форм господарства з потребами людини, виявлено причинно-наслідковий характер задоволення потреб людини, а також роль сімейних форм господарств у забезпеченні потреб домогосподарств.

Перспективи. Класифікацію селянських форм господарювання необхідно провадити залежно від рівнів товарності, цільового використання земельних ділянок і форми власності. Згідно зазначених підходів сімейні форми господарювання поділяються на товарні, малотоварні та нетоварні господарства, а залежно від цільового призначення та форми власності земельні ділянки сімейних форм господарювання доцільно класифікувати як: присадибні, які на праві спільної сумісної власності належать усім членам сім'ї; для ведення

сімейного фермерського господарства чи у формі фізичної особи-підприємця, які на праві приватної власності належать одному члену сім'ї; для ведення особистого селянського господарства, які на праві приватної власності належать окремим членам сім'ї; для ведення садівництва та індивідуального дачного будівництва, які на праві користування належать одному з членів сім'ї; для ведення городництва і сінокосіння, які тимчасово виділені на праві користування із земель комунальної власності; для випасання худоби, які використовуються як громадське пасовище, що належить сільській громаді; орендовані або передані домогосподарству на праві безоплатного використання інші земельні ділянки для ведення сільськогосподарської діяльності.

Ключові слова: форми господарювання, товарність, цільове призначення, форма власності, потреби людини, сімейні фермерські господарства, особисті, селянські господарства, присадибні господарства.

Вступ.

У різні періоди існування України результати діяльності сімейних форм господарювання в аграрному секторі економіки України істотно впливали не лише на обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, а й були одним із основних джерел існування членів сільських домогосподарств. Так, протягом останніх двадцяти чотирьох років існування в Україні цією формою господарювання вироблялося від 29,6% у 1990 р. до 52,3% у 2017 р. валової продукції сільського господарства. При цьому у періоди економічних криз чи інших соціальних потрясінь виробництво сільськогосподарської продукції сімейними формами господарювання зростало. Так, у 1991 р. питома вага цих організаційно-правових форм у валовому виробництві продукції рослинництва складала 33,0%, 1996 р. – 52,3, 2001 р. – 61,6, а у 2009 і 2015 рр. – понад 51%.

При цьому, в країнах з розвинутою ринковою економікою під сімейною формою господарювання в аграрному секторі економіки мають на увазі лише фермерські господарства. Проте, реалії формування сімейних форм господарювання необхідно розглядати, насамперед, враховуючи як внутрішні, так і зовнішні процеси, які протікають у суспільстві та впливають на розвиток будь-якої країни. Зазначені особливості й зумовлюють необхідність дослідження організаційно-інституційних підходів до класифікації сімейних форм господарювання в аграрному секторі України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблеми розвитку різних організаційно-правових форм господарювання у сільському господарстві, заснованих на сімейному підприємстві, протягом тривалого часу привертають увагу багатьох провідних вчених-економістів, зокрема таких як О.В. Чаянова, С.Г. Струмліна, Ю.П. Макаренко, І.В. Прокопи, В.Я. Месель-Веселяка, І.В. Свиноуса, В.К. Збарського, В.П. Горьового, М.Й. Маліка та багатьох інших. Водночас ще й нині точаться наукові дискусії щодо організаційно-правових ознак сімейних форм господарювання, напрямів підвищення товарності їхньої діяльності, а також механізмів інтеграції цих господарств до стратегій розвитку сільських громад чи добровільних об'єднань різних організаційно-правових суб'єктів господарювання в аграрній сфері економіки України.

Мета.

Метою є дослідження організаційно-інституційних підходів та наукове обґрунтування класифікації сімейних форм господарювання в аграрному секторі України.

Методологія дослідження.

Методологічною і теоретичною основою статті є законодавство зарубіжних країн, праці вітчизняних і закордонних вчених, а також результати власних досліджень. У статті використано діалектичний метод пізнання та системний підхід, а також прийоми абстрактно-логічного методу, а саме: аналіз і синтез, індукція та дедукція, аналогія і співставлення.

Результати.

Діяльність селянських господарств, заснованих на сімейній формі господарювання, відіграє вагомую роль у забезпеченні сільськогосподарською продукцією усіх без виключення країн світу. При цьому, протягом тривалого часу чимало науковців України розглядають діяльність цих організаційно-правових форм саме з точки зору виробництва сільськогосподарської продукції, не приділяючи значної уваги соціальному значенню їх функціонування. Адже розвиток сімейних форм, насамперед, пов'язаний як з внутрішніми, так і з зовнішніми процесами, які протікають у суспільстві та впливають на розвиток країни.

Так, згідно даних Держстату України лише близько 45,3% земель особистих селянських господарств у 2018 р. використовувалися з метою виробництва сільськогосподарської продукції [1, с. 2]. Ці данні підтверджуються й проведеним вибірковим дослідженням діяльності сімейних форм господарювання Київської, Одеської та Тернопільської областей, згідно яких, близько половини таких господарств використовують землі з метою вирощування сільськогосподарських культур, а решта площі – використовується для трудового відпочинку чи будівництва і є своєрідним страховим капіталом, який, у разі потреби, планується використати для забезпечення різних життєвих потреб. Тому, діяльність сімейних форм господарювання необхідно розглядати, перш за все, виходячи з потреб членів цих домашніх господарств.

А.Х. Маслоу доводить, що людські потреби організовані ієрархічно і лише після належного й регулярного забезпечення потреб нижчого рівня (первинні) виникають інші потреби (вторинні) [2]. Згідно з теорією людської мотивації будь-якої людини найпершою необхідністю є забезпечення фізіологічних потреб, які становлять потреби першого рівня (їжа, вода, одяг, житло тощо). Після забезпечення цих потреб людиною виникають потреби другого рівня, а саме потреби у її безпеці. Відповідно до теорії мотивації людини потребами другого рівня є, насамперед, потреби в особистій безпеці, стабільності, залежності, захищеності; свободі від страху, тривоги та хаосу; порядку, законі тощо.

Забезпечивши потреби першого і другого рівнів, які в ієрархії потреб належать до потреб нижчого (первинного) рівня, у людини виникають вторинні потреби. До цієї групи потреб належать потреби у приналежності, визнанні та повазі, а також потреби у самовираженні.

Згідно з дослідженнями, проведеними А.Х. Маслоу, потреби людини у приналежності характеризуються бажанням мати дружні стосунки з іншими членами суспільства й належати до соціальної групи, яка б поділяла її погляди та уподобання [2].

Адаптація цих методологічних підходів дозволяє зробити висновок, що класифікацію сімейних форм господарювання необхідно здійснювати залежно від рівнів товарності, цільового використання земельних ділянок і форми власності. Сімейні форми господарювання можуть складатися із товарних: сімейних фермерських господарств і фізичних осіб-підприємців; малотоварних: особистих селянських і присадибних господарств і нетоварних: садівничих, дачних, городніх господарств і громадських господарств для сінокосіння та випасання худоби (рис. 1).

Так, безпосереднім виробництвом сільськогосподарської продукції можуть займатися десять видів сімейних форм господарювання: особисті селянські господарства, фізичні особи-підприємці, що використовують земельні ділянки для забезпечення потреб сім'ї і продажу решток власно виробленої сільськогосподарської продукції, сімейні фермерські господарства, індивідуальні господарства з присадибними ділянками (у т.ч. й члени садівничих, городницьких і дачних товариств), що використовують земельні ділянки для ведення городництва, садівництва, бджільництва, рибництва, сінокосіння, випасання худоби тощо.

При цьому сільські домогосподарства провадять сільськогосподарську діяльність, використовуючи присадибні земельні ділянки, землі особистого селянського чи сімейного фермерського господарства, ділянки колективного та індивідуального випасання худоби й сінокосіння.

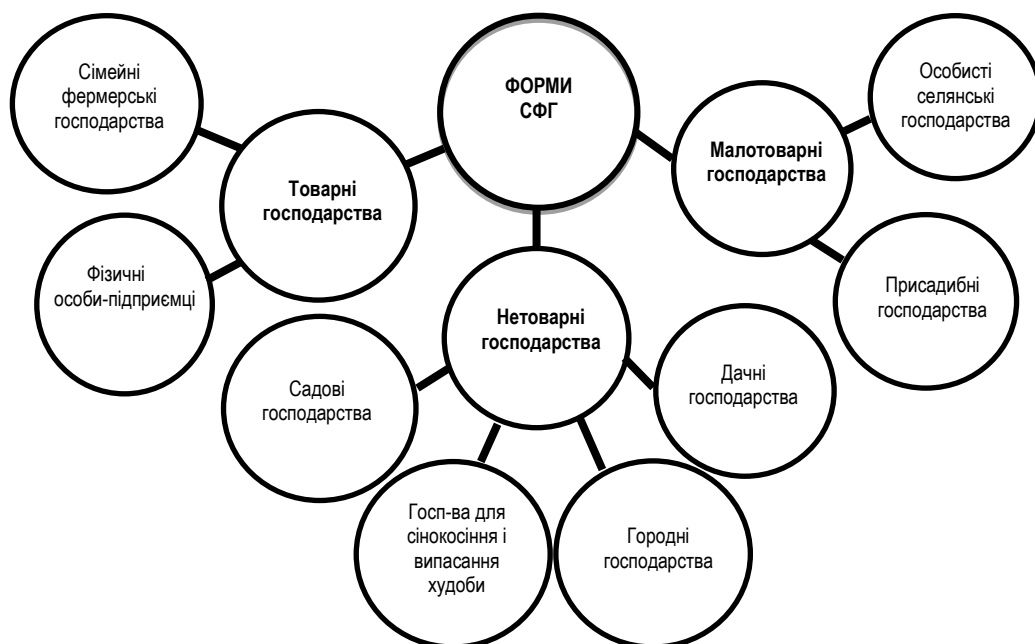

Рис. 1. Класифікація сімейних форм господарювання в аграрному секторі економіки України*
*Джерело: розроблено автором.

Так, відповідно до ст. 40 Земельного Кодексу України, громадянам «... можуть передаватися безоплатно у власність або надаватися в оренду земельні ділянки для будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель і гаражного будівництва» [3]. Відповідно, являючись присадибними земельними ділянками, окрім згаданих вище напрямів, ця земля використовується членами домогосподарств на правах спільної сумісної власності з метою продукування сільськогосподарської продукції.

Землі особистого селянського господарства є приватною власністю членів домогосподарств і можуть бути як власністю однієї особи, так і спільною сумісною власністю подружжя та спільною частковою власністю членів особистого селянського господарства, яким, відповідно до закону, передали ці ділянки [4]. У той же час, особливістю ведення особистого селянського господарства є провадження господарської діяльності однією особою (головою особистого селянського господарства) шляхом об'єднання земельних паїв членів її домогосподарства, отриманих у тимчасове використання.

Сімейні фермерські господарства створюються для продукування товарної сільськогосподарської продукції шляхом об'єднання земельних паїв членів сільського домогосподарства, належних їм на праві спільної сумісної чи спільної часткової власності, а також орендованих земель інших організаційно-правових суб'єктів господарювання. Особливістю діяльності сімейного фермерського господарства є, насамперед, використання у технологічному процесі виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції праці членів домогосподарства, які й утворили сімейне фермерське господарство. При цьому залучення інших громадян здійснюється лише для виконання сезонних та окремих робіт, які безпосередньо пов'язані з діяльністю господарства і потребують спеціальних знань чи навичок [5].

Ділянки колективного та індивідуального випасання худоби перебувають у власності держави чи територіальної громади. Однак, відповідно до Земельного Кодексу України, органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування надають ці землі членам сільських

домогосподарств для формування череди худоби з метою колективного її випасання [3].

Домогосподарства населення, які територіально розташовані у селищах і малих містах провадять сільськогосподарську діяльність, використовуючи присадибні земельні ділянки, прибудинкові ділянки багатоквартирних житлових будинків, ділянки колективного та індивідуального городництва, а також землі, які вони отримали для ведення особистого селянського господарства. Так, окрім присадибних земельних ділянок, до селянських господарств також можуть відноситися й прибудинкові ділянки багатоквартирних житлових будинків, в яких мешкають члени цих домогосподарств.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» від 29.11.2001 р. прибудинкова територія визначається як «територія навколо багатоквартирного будинку, визначена актом на право власності чи користування земельною ділянкою і призначена для обслуговування багатоквартирного будинку» [6]. Така територія, окрім проїздів і тротуарів, ігрових майданчиків чи майданчиків для відпочинку або фізичного оздоровлення тощо, включає також і озеленені території, які знаходяться у власності або надані у користування об'єднанню власників будинків. При цьому, окрім вирощування квітів чи декоративних культур, власники багатоквартирних будинків у містах і селищах також використовують прибудинкову територію, яка знаходиться у колективній власності власників багатоквартирного будинку, для забезпечення потреб їхніх сімей у продукції садівництва, плодоовочівництва чи городини.

Ділянки колективного та індивідуального городництва надаються в оренду членам селищних домогосподарств або їхнім об'єднанням із земель державної чи комунальної власності. На відміну від присадибних ділянок, члени домогосподарств населення обробляють ці земельні ділянки на засадах користування, вирощуючи різні сільськогосподарські культури, насамперед, картоплю та овочі.

Окрім зазначених земельних ділянок члени як селищних, так і міських домогосподарств можуть набути право власності на земельні паї для ведення особистого селянського господарства. Практично члени зазначених домогосподарств отримують таке право у результаті розподілу відумерлої спадщини і, як правило, надають ці землі в оренду іншим організаційно-правовим формам господарювання, у т.ч. й особистим селянським і сімейним фермерським господарствам.

Домогосподарства населення, які територіально розташовані у великих містах провадять сільськогосподарську діяльність, використовуючи земельні ділянки присадибних господарств, прибудинкові території багатоквартирних будинків, ділянки колективного та індивідуального садівництва (дачні господарства), ділянки колективного та індивідуального городництва, а також землі, які вони отримали для ведення особистого селянського господарства.

Окрім того, ще одним різновидом сімейних форм господарювання є селянські господарства домогосподарств населення великих міст, які використовуються для колективного та індивідуального садівництва (дачні господарства). Така ділянка належить одному з членів домогосподарств на праві приватної власності і використовується для закладання багаторічних плодкових насаджень, вирощування сільськогосподарських культур, а також для зведення необхідних будинків, господарських споруд тощо.

При цьому, особливістю ведення господарської діяльності у цих господарствах є переважне використання праці членів домогосподарств населення великих міст, а також їхня безприбуткова діяльність, що підтверджується Законом України „Про особисте селянське господарство” [4].

У цілому погоджуючись із твердженням Маліка М.Й. і Зайця В.М. щодо того, що „...відсутність правового статусу суб'єкта підприємництва не означає в кожному конкретному випадку відсутності підприємницьких цілей та характеру їх діяльності” [7, с. 91], необхідно зважати на особливості функціонування сімейних форм господарювання. Адже, приймаючи рішення щодо реалізації будь-якого інвестиційного задуму або господарського рішення, члени господарств, які належать до товарних і малотоварних сімейних форм господарювання, оцінюють їх, насамперед, з

точки зору життєвої необхідності та можливості впровадження за рахунок власних можливостей. Члени господарств, що належать до групи з нетоварного виробництва загалом оцінюють ефект від реалізації будь-яких проектів з точки зору задоволення власних потреб або значущих для реалізації хобі завдань, свідомо реалізуючи неприбуткові проекти, які мають інші ефекти.

До того ж, членам господарств, які належать до товарних і малотоварних сімейних форм господарювання, життєво необхідно отримати мінімальний ефект від господарської діяльності, що забезпечив би їм прожитковий мінімум, який формується з трьох складових:

- набору харчових продуктів, достатніх для забезпечення нормального функціонування організму людини чи збереження її здоров'я;
- мінімального набору непродовольчих товарів, необхідного для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості;
- мінімального набору послуг, необхідного для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [8].

При цьому у розрахунках вартості набору харчових продуктів враховуються продукти, які можуть не вироблятися сімейними формами господарювання. Наприклад: макаронні вироби, пшоно, крохмаль, цитрусові, какао тощо. Такі види продуктів членам домогосподарств також необхідно купувати, а отже збільшувати виробництво основної продукції господарства з метою її продажу для забезпечення членів цих господарств необхідною продукцією, яку вони не в змозі виробити на своїй землі.

Враховуючи необхідність сплати земельного податку та місцевих зборів і, приймаючи до уваги вартість набору харчових продуктів, мінімальні обсяги збільшення виробництва сільськогосподарської продукції мають становити близько 10%, за умов вирощування й переробки отриманої продукції у сімейних формах господарювання великої рогатої худоби, свиней, курей, індиків тощо. Для товарних господарств цю суму також необхідно збільшити на обсяги податків й страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що також має величезний вплив на забезпечення прожиткового мінімуму їхніх членів.

Висновки і перспективи.

Проведені дослідження уможливають стверджувати, що відповідно до методологічних підходів А.Х. Маслоу, сімейні форми господарювання необхідно класифікувати залежно від рівнів товарності, цільового використання земельних ділянок і форми власності.

Так, ці господарства можуть складатися із товарних, малотоварних і нетоварних господарств, а залежно від цільового призначення та форми власності, земельні ділянки сімейних форм господарювання класифікуються як:

- 1) присадибні, які на праві спільної сумісної власності належать усім членам сім'ї;
- 2) для ведення сімейного фермерського господарства чи у формі фізичної-особи підприємця, які на праві приватної власності належать одному члену сім'ї;
- 3) для ведення особистого селянського господарства, які на праві приватної власності належать окремим членам сім'ї;
- 4) для ведення садівництва й індивідуального дачного будівництва, які на праві користування належать одному з членів сім'ї;
- 5) для ведення городництва і сінокосіння. Зазвичай тимчасово виділені на праві користування із земель комунальної власності;
- 6) для випасання худоби. Зазвичай використовуються як громадське пасовище, що належить громаді;
- 7) орендовані або передані домогосподарству на праві безоплатного використання інші земельні ділянки для ведення сільськогосподарської діяльності.

Такі методологічні підходи дозволяють розробляти найбільш прийнятні механізми формування виробничої спеціалізації та інтеграції цих господарств, науково-обґрунтовувати зміни

порядку справляння податку на їхні земельні ділянки, формувати шляхи й механізми державного стимулювання й підтримки розвитку залежно від форм сімейного господарювання, визначати напрями участі цих господарств у реалізації стратегій розвитку сільських громад чи добровільних об'єднань різних організаційно-правових суб'єктів господарювання в аграрній сфері економіки України тощо.

Список використаних джерел

1. Експрес-випуск «Особисті селянські господарства в Україні станом на 1 січня 2019 року». Київ : Державна служба статистики України, 2019. 2 с.
2. Сайт Психологічної бібліотеки Київського Фонду сприяння розвитку психологічної культури. Режим доступу : <http://www.psylib.ukrweb.net/books/masla01/txt04.htm>
3. Земельний Кодекс України. Режим доступу : <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/page2>.
4. Закон України «Про особисте селянське господарство». Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/742-15>.
5. Закон України «Про фермерське господарство». Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.
6. Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку». Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2866-14>.
7. Malik M.Y., Zayats V.M. Theoretical principles and directions of transformation of personal peasant farms. *Economy of agroindustrial complex*. 2013. №5. 153 p.
8. Наказ Міністерства праці та соціальної політики «Про затвердження Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення». Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0347-00>.

Статтю отримано: 18.04.2019 / Рецензування 28.05.2019 / Прийнято до друку: 20.06.2019

Maksym Kropyvko

Dr.Sc. (in Economics), Senior Research Fellow, Deputy Academician-secretary
Department of Agrarian Economics and Food
National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine
E-mail: krop2002@ukr.net

CLASSIFICATION OF FAMILY FORMS OF MANAGEMENT IN THE AGRARIAN SECTOR OF THE ECONOMY OF UKRAINE

Abstract

Introduction. Family-owned businesses operating in the agricultural sector are an integral part of agricultural production at all stages of its formation and development in almost every country in the world. Ukraine is no exception. Thus, the family forms of management during the years of collectivization and functioning of the collective farm system were presented by personal subsidiary households.

The development of these forms of management is devoted to the study of many leading domestic agricultural scientists. However, there are still issues that are not well understood, many of which are debatable. In particular, further studies of the essential characteristics of family forms of business in terms of the development of small forms of commodity production, the correlation of business and entrepreneurship, the identification of concepts and the definition of criteria for typing of subjects of agricultural economic structure, the assessment of economic potential for ownership and size, formation of land and property-economic relations, etc. deserve attention in the theoretical and methodological aspects.

Methods. The methodological and theoretical basis of the article is the legislation of foreign countries, the work of domestic and foreign scientists, as well as the results of their own research. The article uses the dialectical method of cognition and systematic approach, as well as the techniques of abstract and logical method, namely: analysis and synthesis, induction and deduction, analogy and comparison.

Results. On the basis of the systematization of the provisions of the theory of social psychology and management, using a sectoral approach to isolate certain components from a holistic system, the relationship of the activities of family

forms of economy with human needs is considered, the cause and effect nature of meeting human needs and the role of family forms of economy in meeting the needs of households.

Discussion. Classification of peasant forms of management should be made depending on the levels of marketability, land use purpose and ownership. According to these approaches, family forms of business are divided into commodity, small commodity and non-commodity farms, and depending on the purpose and ownership, land plots of family farms should be classified as: estates, which are jointly owned by all family members; for running a family farm or in the form of a private individual entrepreneur belonging to one family member; for the conduct of private peasant farms belonging to individual family members on private property; for gardening and individual cottages belonging to one of the family members for the right of use; for the cultivation of horticulture and mowing, which are temporarily allocated for the right of use from the lands of communal property; for grazing livestock used as a public pasture owned by a rural community; leased or transferred to the household for free use of other land for agricultural purposes.

Keywords: economic forms, marketability, purpose, ownership, human needs, family farms, personal, peasant farms, subsistence farming.

References

1. Ekspres-vypusk «Osobysti selyans'ki hospodarstva v Ukraini stanom na 1 sichnya 2019 roku» [Express issue "Personal Peasant Farms in Ukraine as of January 1, 2019"] (2019). Kyiv : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [in Ukrainian], 2.
2. Sayt Psykholohichnoyi biblioteki Kyivskoho Fondu spryannya rozvytku psykholohichnoyi kul'tury. Rezhym dostupu. [mmi.psylib.ukrweb.net/books/masla01/txt04.htm](http://www.psylib.ukrweb.net/books/masla01/txt04.htm). Retrieved from <http://www.psylib.ukrweb.net/books/masla01/txt04.htm>
3. Zemel'nyy Kodeks Ukrainy. (n.d.). rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/page2>.
4. Zakon Ukrainy «Pro osobyste selyans'ke hospodarstvo». (n.d.). rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/742-15>.
5. Zakon Ukrainy «Pro fermers'ke hospodarstvo». (n.d.). rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.
6. Zakon Ukrainy «Pro ob'yednannya spivvlasnykiv bahatokvartyrnoho budynku». (n.d.). rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2866-14>.
7. Malik M.Y., Zayats V.M. Theoretical principles and directions of transformation of personal peasant farms. *Economy of agroindustrial complex*. 2013. №5. 153 p.
8. Nakaz Ministerstva pratsi ta sotsial'noyi polityky «Pro zatverdzhennya Metodyky vyznachennya prozhytkovoho minimumu na odnu osobu ta dlya osib, yaki vidnosyat'sya do osnovnykh sotsial'nykh i demohrafichnykh hrup naselennya». (n.d.). rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0347-00>.

Received: 04.18.2019 / Review 05.28.2019 / Accepted 06.20.2019

